

De archieven van Wijnandsrade I

Wie historisch onderzoek wil plegen - daar hoeft men eigenlijk helemaal niet wetenschappelijk voor geschoold te zijn - kan dat op velerlei manieren doen. Dit hangt voornamelijk af van het doel van het onderzoek. Wil men weten wie zijn voorouders waren, kan het beste een stamboom proberen samen te stellen (in vaktermen: een genealogie). Je kunt daar al ver mee komen met bidprentjes, trouwboekjes en andere familiebescheiden. Toch kan het professioneler. In de Franse Tijd is in onze landen de Burgerlijke stand verplicht geworden; dat wil zeggen: de overheid heeft alle geboorten, overlijdens en huwelijken sindsdien in akten vastgelegd. Men heeft recht op inzage van deze akten. Vanaf het begin deze eeuw tot de meest recente bevinden zich op het gemeentehuis. Die van de vorige eeuw zijn opgeslagen op het Rijksarchief van de provincie waarin de gemeente is gelegen. Die van de vroegere gemeente Wijnandsrade liggen dus op het Prov. Rijksarchief Limburg te Maastricht in de Pieterstraat. Registers vergemakkelijken het opzoeken in de leeszaal. Ook zijn er tienjarige klappers met verzamellijsten. Dikwijls vindt men ook aanvullende gegevens in de huwelijksbijlagen. Het wordt moeilijker als men nog verder wil pluizen. Dan kan men zoeken in de kerkelijke registers. In het rijksarchief bevinden zich de doopboeken van de parochie van Wijnandsrade van 1606 tot 1796, de huwelijksregisters van 1607 tot 1796 en de overlijdensregisters van 1660 tot 1796. In 1973 heeft de heer G. Waltenier uit Brussel hierop een klapper gemaakt, die echter op sommige plaatsen onjuist of onvolledig is. Wil men nog verder in de tijd teruggaan, dan wordt het veel moeilijker, temeer daar in Wijnandsrade toen niet meer dan 300 inwoners waren, waarvan de meesten horigen.

Wie meer wil weten van de geschiedenis van Wijnandsrade, van een van de buurtschappen of van een stuk grond met of zonder bebouwing kan voor de oudste tijd terecht in de archieven van de heerlijkheid en voor na de Franse tijd in het gemeentearchief.

In 1943 heeft een archiefmedewerker van het provinciaal Rijksarchief de heer J.S.A. Delahaye beide archieven geordend en geïntariseerd. Een klus van grote omvang, waarvoor we veel waardering kunnen opbrengen. Bij de inventaris hiervan heeft hij een voorwoord geschreven, waaruit wij graag citeren.

"Het archief van de Heerlijkheid Wijnandsrade berustte eertijds gedeeltelijk op het Kasteel, gedeeltelijk in het "Panhuys", hetwelk de zetel was van het plaatselijk bestuur. Jammer genoeg is niet meer na te gaan, welke gedeelten op beide plaatsen verbleven; wij kunnen dit enkel vermoeden. Een juistere kennis hieromtrent zou ons zeker aanwijzingen gegeven hebben tot een beter begrip der bevoegdheden van den Heer en het plaatselijk Bestuur en Schepenbank. In de 19de eeuw, toen de familie van Bongart meestal in het buitenland vertoefde, zal veel van het Heerlijk archief overgebracht zijn naar het stamslot der familie te Paffendorf. In 1916 kocht de heer Dupont te Heerlen het kasteel Wijnandsrade. Hij nam bezit van een gedeelte van het archief, dat in Wijnandsrade was bewaard gebleven. Hij stond dit gedeelte in 1921 af aan het Rijksarchief in Limburg te Maastricht. Een ander gedeelte werd in bezit genomen door de familie Portz, afstammelingen van den laatste rentmeester der kasteelgoederen". Dit gedeelte berustte bij Frans Portz en na zijn dood kwam het in bezit van de heer Mevis, thans woonachtig te Waubach. Hieronder bevindt zich een oud charter met de beschrijving van de Manlehn Wynandtsrade uit 1500. Delahaye schrijft: "Hetgeen overgebleven is, kan ons slechts een zeer onvolledig beeld geven van het bestuur der vroegere heerlijkheid; temeer omdat pogingen, om het gedeelte dat nog in particulier bezit is, in denzelfde inventaris te beschrijven, mislukt zijn."

"Van het eigenlijk archief der familie van Bongart, dat ongetwijfeld groot moet zijn geweest, is zeer weinig overgebleven. Van den anderen kant is een gedeelte archief der dorpen Paffendorf en Glesch in het archief der Heerlijkheid Wijnandsrade geraakt, waar deze aanwezigheid